

Инж. Томо РАЖНАТОВИЋ

Нова мјерила и цијене за откуп дувана бербе 1960 године

Производња дувана у НР Црној Гори за посљедњих неколико година има тенденцију сталног опадања. Ова високодоходна култура све се мање гаји, уступајући мјесто другим рентабилнијим; произвођачу се не исплати гајити дуван код данашњег односа цијена појединих пољопривредних производа и цијена које може остварити код дувана.

Рејони црногорског крша имају изванредно повољне услове за гајење ове културе и године 1940 производња је износила око 1.400 тона, а данас се креће у границама од око 600—700 тона.

Међутим, тада је однос цијена појединих пољопривредних производа па и индустријских, ишао знатно у корист дувана.

Улагање знатних инвестиционих средстава у посљератном периоду у пољопривредну производњу, увођењем нових високороднијих сорти (хибридни кукуруз и високородне италијанске сорте пшенице), формирањем већих социјалистичких газдинстава, развитком задругарства, створене су могућности за бржи напредак пољопривредне производње, за повећање приноса по јединици површине.

Индивидуална пољопривредна производња дувана у оваквим условима, мора стагнирати односно опадати и мора доћи до смањења обима производње.

Сваке године приликом откупа дувана произвођачи констатију да им дуван није добро плаћен, да се слабо цијени, да се боље исплати гајити купус него дуван итд.

Разумљиво је да се квалитетно лоши дувани слабо плаћају, јер се данас на домаћем и страном тржишту траже високо ква-

литетни дувани, па је политика откупних цијена, као врло важан фактор који регулише обим производње, усмјерен у правцу стимулирања квалитативне производње дувана.

Међутим, то не значи да приликом процјене дувана нема грешака и да се оцјењивање квалитетивне вриједности, односно одређивањем класа не учини грешка, а самим тим и оствари мања или већа просјечна откупна цијена било у корист предузећа или произвођача.

Како су скоро донесена нова мјерила и цијене за откуп дуван-рода 1960 године („Службени лист ФНРЈ“, бр. 18/60), то сматрамо да на овом мјесту треба изнијети нека питања која су посебно интересантна за производно подручје дувана у Црној Гори.

Познато је да се сваке године унапријед донесу прописане откупне цијене за сваку класу појединачно и тип дувана у Југославији. (За производно подручје у НР Црној Гори херцеговачки тип дувана).

По тако прописаним цијенама врши се откуп дувана, односно оцјењује се његова квалитативна вриједност путем врсте и класе. Наиме, класа је појам квалитета чија се вриједност изражава у новцу. Да би се приликом откупа осигурала објективност у одређивању врсте и класе, а тим и цијене, први пут су 1929 године у нашој земљи прописана мјерила са ознаком: који дуван односно дувански лист долази у поједину класу.

Током година та су мјерила мијењана и допуњавана, јер су имала празнине и непотпуности, а то је често доводило до неспоразума и неправилности у раду.

У послератном периоду мјерила су још више допуњена, а нова мјерила по којима ће се откупљивати дувани рода 1960 године, дају ширу могућност одређивања врсте и класе.

Међутим, колико год се иде за тим да се да један објективни критеријум који би заштитио интересе произвођача или предузеће за откуп и обраду дувана, не постоји могућност тачног критерија за оцјењивање квалитета дувана, јер се окулативним путем не могу мјерити сва његова квалитативна својства, а ни техничким справама.

Према томе, за садашњу процјену мјерила су основни фактор који одређује врсту, односно класу дувана, а класа квалитет, односно цијену.

Праћењем откупа на основу поменутих фактора добија се сваке године различити однос класа — рандман и различита просјечна откупна цијена што углавном зависи од климатских прилика дотичне године.

Тако добијени резултати вишегодишњих просјека узимају се као фактор који утиче на одређивање просјечне откупне цијене. Наиме, просјек постотака рандмана класа за херцеговачки тип дувана и откупна цијене за сваку класу појединачно, дају просјечну откупну цијену за овај тип дувана.

Да би имали јасан преглед потребно је упоредити откупне цијене рода 1959 и 1960 године и рандман класа вишегодишњег просјека и нови рандман класа добијен на основу нових мјерила.

Табела бр. 1
Рандман класа, цијене по класама и просјечна одређена цијена

Врста класа	Рандман 1950—59	Цијена по клас. 1959	Вријед. у динарима	Нови ранд. 1960 год.	Цијена по клас. 1960	Вријед. у динарима
A I	0,19 X	850 =	161,50	0,22 X	850 =	187,00
A II	0,83 X	650 =	539,50	1,74 X	600 =	1.044,00
A III	4,69 X	450 =	2.111,50	7,80 X	420 =	3.276,00
A IV	7,56 X	300 =	2.268,00	11,70 X	280 =	3.276,00
A V	5,95 X	180 =	1.070,00	9,99 X	170 =	1.698,30
Свега А врсте:	19,22			31,45		
B I	1,14 X	710 =	809,40	1,53 X	700 =	1.071,00
B II	4,66 X	520 =	2.423,20	4,86 X	500 =	2.430,00
B III	18,96 X	350 =	6.636,00	15,65 X	340 =	5.321,00
B IV	25,29 X	220 =	5.563,80	15,58 X	220 =	3.427,60
B V	16,74 X	125 =	2.092,50	15,37 X	120 =	1.844,40
B VI	8,18 X	70 =	572,60	9,57 X	70 =	669,90
Свега Б врсте:	74,97			62,56		
Буђави дуван	4,42 X	40 =	176,80	4,49 X	40 =	179,60
Отпаци за фабрика- цију никотина	1,39 X	5 =	6,95	1,50		
Свега:	5,81			5,99		
Сума:	100,00		244,31,75	100,00		244,24,80
Просјечна цијена:			244,32 дин.			244,25 дин.

Анализирајући табелу број 1 долази се до врло интересантних закључака. Наиме, прегледом цијена по класама види се да су откупне цијене апсолутно ниже код појединих класа, а нарочито код II А, код које је откупна цијена за 50 динара мања по једном килограму у односу на 1959 годину. Исто тако нешто блаже снижење је и код класа: I Б — 10 динара, II Б — 20 динара, III А — 30 динара, III Б — 10 динара, IV А — 20 динара, V А — 10 динара, V Б — 5 динара и код отпадака за фабрикацију никотина — 5 динара (који се по новим мјерилима не плаћају већ се произвођач њима раздужује само ако потичу од матичног листа; цијене осталих класа су неизмијењене у односу на цијене из 1959 године.

Међутим, према прегледу просјечне цијене (табела бр. 1) откупне цијене су у просјеку мање за свега 0,07. динара. Заиста је тешко произвођачу дувана доказати да су цијене за толико ниже, јер произвођач гледа цијене класа, а не просјечне цијене.

Због тога овдје треба посебно истаћи мјерила која тачно одређују које дуванско лишће иде у коју класу и међусобну повезаност мјерила и цијена.

На основу такве међусобне повезаности мјерила и цијена, израђен је нови рандман класа и одређена просјечна цијена. (Табела број 1).

Из прегледа табле број 1 и надаље види се да је нови рандман класа знатно бољи од рандмана 1950—59 године, нарочито код врсте А (класе II, III, IV и V), а аналогно томе гори код врсте Б (III, IV и V). То практично значи да по новим мјерилима знатан дио дувана који је по досадашњим мјерилима откупљиван у врсту Б, треба по новим мјерилима откупљивати у врсту А, и ту настаје она минимална разлика у просјечним цијенама дувана рода 1959 и 1960 године која износи свега 0,07.— динара.

За нас је од посебног интереса, како ће се нова мјерила и цијене одразити у условима производње дувана у НРЦГ. Да би имали што јаснији преглед, и макар дјелимично одговорили на ово питање, потребно је изнијети досадашњи рандман откупљених класа у Црној Гори. Располажемо подацима само за период од 1955 — 1959 године. (Табела број 2).

Табела бр. 2

Рандман откупљених дувана бербе 1955 — 1959 год. у НР Црној Гори

Врста класа	1955 кг. %	1956 кг. %	1957 кг. %	1958 кг. %	1959 кг. %	УКУПНО 1955—1959 кг. %				
A I	—	1,050	96	0,01	146	0,02	18	0,003	1,310	0,04
A II	632	11,443	1,97	1,849	0,23	2,776	0,44	0,062	17,040	0,49
A III	10,459	58,545	10,05	22,047	2,75	23,748	3,75	0,857	119,432	3,41
A IV	21,117	73,959	12,67	42,559	5,30	41,812	6,60	3,482	198,278	5,67
A V	21,255	43,906	7,25	23,407	2,92	30,629	4,84	6,774	155,833	4,45
B I	2,832	7,337	1,26	4,165	0,52	9,611	1,52	1,180	25,125	0,72
B II	34,891	40,536	6,96	44,541	5,55	51,348	8,11	14,788	186,104	5,32
B III	124,173	130,671	22,40	207,454	25,86	137,749	21,79	62,328	662,375	18,93
B IV	202,505	117,475	20,11	241,106	30,05	140,162	22,14	96,343	797,591	22,79
B V	183,550	53,564	9,18	127,401	15,88	86,846	13,72	103,581	554,942	15,86
VI	153,765	27,293	4,68	50,584	6,31	55,150	8,71	124,243	411,035	11,75
Буђави	152,553	7,380	1,26	22,783	2,84	28,723	4,54	38,858	250,297	7,15
Отпаци за фаб. ни- КОТИН	31,578	10,416	1,79	14,258	1,78	24,371	3,85	39,054	119,677	3,42
Укупно:	939,310	583,575	100,00	802,250	100,00	633,071	100,00	540,833	3,499,039	100,00
									85,94	

Поред осталих елемената, табела број 2 показује и квалитативну вриједност дувана, односно квалитет бербе појединих година. Најквалитетније дуване имали смо 1956 године, врло лоше 1955 и 1959 године, а осталих година релативно задовољавајући просјек.

Међутим, у цјелини узвши, наш просјечни радник је релативно слаб. Упоређујући овај радник са важећим, а нарочито са новим, произвођач дувана у Црној Гори, односно сама производња, налази се у неповољном положају. До оваквог закључка долази се на основу међусобног односа нашег просјечног радника на 1955 — 1959 године, досадашњег 1955 — 1959 године и новог радника. (Табеле број 1 и 2).

Из прегледа табеле број 1 и 2 види се, да смо досада имали свега 14,06 А врсте, херцеговачки просјек важећи радник 19,22%, а нови радник 31,45%.

Овакав међусобни однос резултат је откупа код свих предузећа, па је разумљиво да је у условима производње дувана у Црној Гори, код послеријатног ширења производње дувана у нетипичним дуванским рејонима (Бијело Поље), морало доћи до знатне диспропорције и снижења општег просјека радника класа. Ради илустрације наводимо примјере: у Бијелом Пољу у 1959 години није откупљен ни један килограм А врсте дувана од укупно откупљених 65.388 кг. у Даниловграду од откупљених 58.871 кг. свега је 1.214 кг. А врсте и то А IV 130 кг. и А V 1.084 кг.; у Бару 3 кг. I А врсте од укупно откупљених 127.144 кг.; у Титограду од укупно откупљених 289.340 кг. прве А врсте свега 15 кг. Заиста су климатске прилике прошле године биле јако лоше за културу дувана, али је и овакав квалитет дувана испод сваког очекивања.

На основу тога намеће се питање: како ће се производња дувана у Црној Гори одразити у новим условима мјерила и цијена, која стимулирају квалитативну производњу, односно свијетле дуване тј. А врсту.

Не можемо сигурно тврдити, али претпостављамо, да нова мјерила и цијене неће утицати на повећање обима производње, већ напротив, у данашњим условима на његово опадање.

Расцјепкана и индивидуална пољопривредна производња дувана са свега 600 до 700 тона годишње и 4 самостална предузећа за откуп и обраду дувана (свако има ферм завод за вансезонку ферментацију дувана), недовољна координација у њиховом раду, неуједначена линија откупа итд. доводи у оваквим условима у доста тежак положај и сама предузећа.

Како ће се откуп дувана у 1960 години вршити по новим мјерилима, то је неопходно да комисије за откуп дувана, а посебно оцјењивачи, добро упознају мјерила, јер од њиховог стручног и сасвјесног рада приликом откупа дувана умногоме зависи и

заинтересованост произвођача за ову културу. Приговори од стране произвођача односе се често пута не на откупне цијене колико на мјерила, односно одређивање класе (напријед је истакнута међусобна повезаност мјерила и цијена). Због тога су посебно дужне саме комисија да се што правилније и тачније држе прописаних мјерила.

На основу изложеног, сасвим одређено произилази да је политика откупних цијена усмјерена у правцу побољшања квалитета дувана што је у условима производње дувана у Југославији сасвим оправдано.

Ми у Црној Гори имамо заиста повољних услова у појединим рејонима за производњу високо-квалитетних дувана, па сматрамо да би дуванску индустрију као цјелину требало усмјерити у правцу унапређења пољопривредне производње дувана као њене сировинске базе и дати јој одређено мјесто и средства за квалитативну производњу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Државни секретаријат за послове робног промета — Савезни тржишни Инспекторат: Извјештај о контроли откупа дувана рода 1956, 1957 и 1958 године — Београд.
2. Годишњи извјештаји Института за дуван Титоград за 1956, 1957, 1958 и 1959 годину.
3. Т. Ражнатовић: Прилог проучавању квалитативних вриједности црногорских дувана. „Дуван“ бр. 4-5/58 год. Скопље.